

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

۱۳۸۶ / ۱۲ / ۲۵

۹۸۳۲۵

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده حقوق

پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد

رشته حقوق تجارت بین الملل

عنوان پایان نامه:

قرارداد فروش گاز

استاد راهنما ۱:

دکتر سید مصطفی زین الدین

استاد راهنما ۲:

پروفسور جنت داین

استاد مشاور:

دکتر محمد علی بهمنی

استاد داور ۱:

دکتر پرویز ساورایی

استاد داور ۲:

دکتر سید اصغر هندی

نگارنده:

محمد علیخانی چمگردانی

۱۳۸۶

۹۸۳۲۵

کتابخانه دانشگاه شهید بهشتی
کتابخانه حقوق

۱۳۸۶ / ۱۲ / ۲۵

مسئولیت مطالب درج شده با دانشجوست و دانشگاه هیچ مسئولیتی نمی پذیرد.

تقدیر و تشکر:

به این امید تحقیق حاضر را شروع کردم و به اتمام رساندم که شاید گوشه ای از زحمات استادان گرانقدر و ارجمندم در دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی چه در دوره کارشناسی و چه در دوره کارشناسی ارشد خود را جبران کرده باشم. فرصت را مغتنم می شمارم که از زحمات استادان راهنمایم جناب آقای دکتر سید مصطفی زین الدین و سرکار خانم جنت داین و استاد مشاورم جناب آقای دکتر بهمنی به خاطر راهنمایی های ارزشمندی که در تحقیق حاضر داشته اند، تقدیر و تشکر به عمل آورم. همچنین از نکات و نظرات تاثیر گذار و گرانبهای استادان داور جناب آقایان دکتر پرویز ساورایی و دکتر سید اصغر هندی ابراز تشکر می نمایم.

و تشکر از نویسنده عزیز جناب آقای پیتر روبرتز به خاطر در اختیار گذاشتن منابع علمی بی نظیر، دیباچه انگلیسی و راهنمایی هایی که در راستای اعتلای این تحقیق صورت دادند.

و تشکر از

پدر و مادر بی همتا

و همسر عزیزم.

FOREWORD

I have had the pleasure of meeting Mr. Mohamad Alikhani Chamgordani to discuss his proposed dissertation, and the privilege of reading his resultant dissertation which follows below. I commend this dissertation as an essential analysis of the interface between the principles of the Iranian legal and regulatory system and the practice of international contracting for the sale and transportation of natural gas. Given the significant volume of undeveloped gas reserves which Iran possesses, and its unique geographical location between the demand markets of Europe and Asia, the considerations made in Mr. Chamgordani's dissertation are highly relevant and will I am sure increase in topicality in times ahead. Mr. Chamgordani is to be applauded for having addressed this very important area.

Peter Roberts

General Counsel

Centrica Energy

چکیده

یکی از مهمترین عرصه‌هایی که می‌تواند منافع عمومی و ملی کشورمان را در حوزه اقتصاد و سیاست در سطح بین‌المللی رقم بزند، عرصه انرژی و از آن میان حوزه گاز طبیعی است. ایران به عنوان دومین دارنده ذخایر گاز طبیعی باید بکوشد تا این منابع را بهره‌برداری کرده، بازارهای جهانی خود را بیابد و آن را عرضه کند. یکی از طرق مهم رسیدن به این هدف، فروش آن است که می‌تواند منافع ارزشمندی را برای کشور ما به ارمغان بیاورد. تحقیق حاضر می‌کوشد تا به این نهاد حقوقی یعنی قرارداد فروش گاز بپردازد و اجزاء و شروط اصلی و اختصاصی و همچنین شروط کلی و عمومی را با توجه به هدف و طبیعت این قرارداد مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. نتیجه آن، علاوه بر شناخت کامل از شروط قرارداد فروش گاز، محک زدن قرارداد های طویل‌المدت، بررسی موانع و مشکلات ناشی از طولانی مدت بودن این گونه قرارداد ها و تاثیر آن بر روابط طرفین و نتیجتاً، پیش‌بینی مکانیسم های مختلف قراردادی جهت رفع آن می‌باشد. بنابراین، در طول تحقیق، خواننده با روش‌هایی که می‌تواند به وسیله طرفین به کار گرفته شود تا قرارداد، قراردادی منعطف و قابل‌بازنگری و تجدید نظر باشد، مورد ملاحظه قرار می‌گیرد.

فهرست مطالب

مقدمه-----۱

بخش اول - کلیات-----۷

فصل اول - تعریف قرارداد فروش گاز، ماهیت حقوقی و طرفین آن-----۷

گفتار اول - تعریف قرارداد فروش گاز-----۷

گفتار دوم - تحلیل ماهیت حقوقی قرارداد فروش گاز " Take or Pay

Contracts-----۸

گفتار سوم - طرفین قرارداد فروش گاز و پشتیبانی اشخاص ثالث-----۱۰

فصل دوم - رژیم حقوقی حاکم بر فروش گاز در سطح بازار داخلی و

بین المللی-----۱۰

گفتار اول - رژیم حقوقی حاکم بر فروش گاز در سطح بازار داخلی-----۱۱

گفتار دوم - رژیم حقوقی حاکم بر فروش گاز در سطح بازار بین المللی-----

۱۳-----

فصل سوم - رابطه میان قرارداد فروش گاز و دیگر قرارداد های صنعت

گاز-----۱۵

گفتار دوم- رابطه میان قرارداد فروش گاز و قرارداد انتقال گاز-----۱۷

فصل چهارم- انواع مختلف قرارداد فروش گاز-----۱۸

گفتار اول- قرارداد اختصاص میدان گاز به خریدار-----۱۸

گفتار دوم- قراردادهای تهیه و تحویل گاز-----۱۹

بخش دوم- شروط اصلی و اختصاصی قرارداد فروش گاز-----۲۱

فصل اول- میزان گاز-----۲۱

گفتار اول- میزان گاز قراردادی-----۲۲

گفتار دوم- میزان روزانه گاز-----۲۲

گفتار سوم- حداکثر میزان قراردادی-----۲۵

گفتار چهارم- گاز اضافی-----۲۵

فصل دوم- دوره ها و تاریخ های قراردادی-----۲۶

گفتار اول- دوره اصلی، تاریخ اجرا و تاریخ شروع قرارداد-----۲۶

گفتار دوم- شرط تعلیق و تاریخ تاثیر قرارداد-----۲۷

- گفتار سوم - دوره آزمایش ۲۹
- گفتار چهارم - دوره های صعود، ثبات (فلات) و افول ۳۱
- گفتار پنجم - توسعه قرارداد و تاریخ خاتمه آن ۳۲
- فصل سوم - تحویل گاز، نقطه تحویل گاز و مالکیت، نگهداری و ریسک ۳۲
- گفتار اول - تحویل گاز و نقطه تحویل ۳۳
- گفتار دوم - مالکیت، نگهداری و ریسک ۳۴
- فصل چهارم - تعیین میزان روزانه گاز و تغییرات آن ۳۷
- فصل پنجم - قیمت و قیمت گذاری گاز ۳۸
- گفتار اول - فرمول بندی قیمت گاز ۳۹
- گفتار دوم - مکانیسم فرمول قیمت گاز ۳۹
- گفتار سوم - تعدیل کننده های ممکن در تعیین قیمت گاز ۴۰
- گفتار چهارم - اشکال مختلف فرمول بندی گاز ۴۰
- ۴۱ Price-break Clauses (۱)
- ۴۱ Top Stops (۲)
- ۴۱ Bottom Stops (۳)
- ۴۲ Hardship Clause (۴)

فصل ششم - دریافت و پرداخت (Take and Pay)، دریافت یا

پرداخت (Take or Pay) ----- ۴۲

فصل هفتم - کسری گاز یا قصور در تحویل گاز توسط فروشنده ----- ۴۴

گفتار اول - معیار های اعمال شرط کسری گاز ----- ۴۴

گفتار دوم - استثنائات کسری گاز ----- ۴۵

فصل هشتم - تحویل گیری گاز کمتر یا بیشتر از میزان تعیینی ----- ۴۶

گفتار اول - تحویل گیری گاز کمتر از میزان تعیینی و مسئولیت خریدار -----

۴۶

گفتار دوم - تحویل گیری گاز بیش از میزان تعیینی و مسئولیت خریدار -----

۴۷

فصل نهم - تحویل گیری گاز دیرتر یا زودتر از موعد تعیین شده ----- ۴۸

بخش سوم - شروط کلی و عمومی قرارداد فروش گاز ----- ۴۸

فصل اول - مسئولیت ها و ضمانت اجراهای آن ----- ۴۹

فصل دوم - فورس ماژور ----- ۴۹

فصل سوم - صورت حساب ها و پرداخت ها ۵۰

فصل چهارم - کیفیت گاز و گاز فاقد کیفیت ۵۰

فصل پنجم - تجهیزات ۵۱

فصل ششم - انتخاب قانون حاکم ۵۲

فصل هفتم - حل و فصل اختلافات ۵۴

نتیجه گیری ۵۶

مقدمه

با گذشت زمان و در عصر های مختلف سوخت های متفاوتی مورد استفاده قرار گرفته است، از چوب گرفته تا زغال سنگ، نفت و مشتقات آن و گاز که این چرخش از چوب به زغال سنگ و از زغال سنگ به نفت و گاز به خاطر خصوصیت های مختلفی بوده که هر منبع انرژی نسبت به منبع ما قبل خود داشته است. برای مثال هر چه منبع سوختی از لحاظ میزان انرژی که آزاد می کند، از لحاظ نیازهای تکنولوژیکی روز و از لحاظ زیست محیطی مطلوبیت بیشتری داشته باشد، آن منبع مورد توجه و استفاده بیشتری قرار می گیرد.^۱ از میان همه منابع طبیعی، گاز طبیعی از اهمیت و مطلوبیت بیشتری برخوردار می باشد چراکه در میان سوخت ها، از لحاظ شیمیایی بالاترین نسبت هیدروژن به کربن را دارا است.^۲ به دلایل ذیل، نقش گاز طبیعی در قرن ۲۱ انکار ناپذیر است:

۱. روز به روز منابع گاز طبیعی بیشتری در حال اکتشاف است به طوری که گاز طبیعی، در

قرن ۲۲ به مهمترین منبع انرژی طبیعی سوختی مبدل خواهد شد.^۳ به گزارش Oil &

Gas Journal، منابع گاز طبیعی کشف شده تا تاریخ ۱ ژانویه ۲۰۰۶، حدود ۶/۱۱۲

تریلیون فوت مکعب می باشد که این رقم نسبت به تاریخ مشابه سال پیش از خود،

حدود ۱ درصد افزایش را نشان می دهد.^۴

۲. گاز طبیعی، با کاهش دی اکسید کربن (CO₂) و تثبیت ورود گاز های گلخانه ای به جو

زمین، می تواند تاثیر مثبتی در روند رو به رشد گرم شدن جهانی کره زمین بگذارد.^۵ با

¹ Morishima H., Natural Gas Briding to the Future Energy, <http://cat.inist.fr>, 2006, p.1

² Id

³ Id

⁴ Chapter 4, Natural Gas, International Energy Outlook, Energy Information Administration Report (An Official <http://www.eia.doe.gov> Statistics from U.S Government), 2006, p.2

⁵ Morishima H., loc cit.

وجود این، مصرف گاز طبیعی با نرخ رشد ۲/۴ درصد در هر سال کمی کمتر از مصرف زغال سنگ با نرخ رشد ۲/۵ درصد، می باشد.

۳. گاز طبیعی، انرژی است که می تواند در بسیاری از تکنولوژی ها و قسمت های مختلف صنایع متفاوت از جمله در نیروی الکتریکی و همچنین مصارف خانگی مورد استفاده قرار گیرد.^۱ برای مثال، بخش های صنعتی و نیروی الکتریکی و غیره بزرگترین مصرف کنندگان گاز طبیعی هستند. در سال ۲۰۰۳، بخش صنعتی ۴۴ درصد و بخش نیروی الکتریکی ۳۱ درصد از مصرف جهانی گاز طبیعی را به خود اختصاص داده بودند. نرخ رشد استفاده از گاز طبیعی در بین سال های ۲۰۰۳ تا ۲۰۳۰، از ۲/۸ درصد در سال به ۲/۹ در هر سال خواهد رسید.^۲

۴. اگر گاز طبیعی بتواند از طریق شبکه جهانی عرضه گاز انتقال پیدا کند، بسیاری از مردم می توانند از آن بهره مند شوند. در این خصوص، روسیه همچنان بزرگترین صادر کننده گاز طبیعی در جهان است که صادرات خالص آن در سال ۲۰۰۳، ۶/۳ تریلیون فوت مکعب بوده که همه آن هم از طریق خط لوله منتقل شده است.^۳

با این حال و در حقیقت امر، گاز طبیعی مشکلات خاص خود را نیز دار است. برای مثال، عرضه و تقاضای بازارهای جهانی از گاز طبیعی کمتر از نفت می باشد و انتقال آن از محلی به محل دیگر بسیار پر هزینه و مشکل است، به علاوه اینکه میزان انرژی که در حجم مشخصی آزاد می کند کمتر است.^۴

تقریباً سه چهارم گاز طبیعی جهان در خاور میانه و اوراسیا قرار دارد. تا تاریخ ۱ ژانویه ۲۰۰۶،

روسیه با ۲۷/۵، ایران با ۱۷ و قطر با ۱۴/۹ درصد، جمعا حدود ۵۹ درصد از ذخایر جهانی گاز را در اختیار

¹ International Energy Outlook, op cit, p.1

² Id.

³ Morishima H., loc cit.

⁴ Demirbas A., The Importance of Natural Gas as a World Fuel, Energy Sources, Part B: Energy and Planning, Vol.1, No.4, Taylor & Francis, Oct-Dec.2006, p.413

دارند. در سایر نقاط جهان، گاز طبیعی تقریباً به صورت منطقه به منطقه توزیع شده است. بنابراین، در این میان، ایران به عنوان دومین دارنده ذخایر گاز طبیعی در جهان، دارای جایگاه خاصی از لحاظ انرژی می باشد؛ فلذا باید بکوشد تا تولید بیشتری کرده و آن را در بازار جهانی عرضه کند. برای رسیدن به این منظور، یکی از مهمترین قراردادها در این زمینه قرارداد فروش گاز می باشد که نیاز به تجزیه و تحلیل خاص حقوقی دارد، علی الخصوص اینکه از لحاظ حقوقی در این زمینه کار تحقیقاتی صورت نگرفته است. این کار تحقیقی به شخصه، نه تنها از لحاظ علمی و کاربردی جذاب به نظر می رسد بلکه از لحاظ منافع عمومی و ملی، امید است که موثر واقع شود.

با تفاسیر فوق، هدف اصلی این پایان نامه، تمرکز و تحلیل حقوقی اجزاء مختلف قرارداد فروش گاز و بررسی موانع و مشکلات حقوقی است که ممکن است بر سر راه آن، چه در مرحله مذاکره و انعقاد قرارداد و چه در مرحله تفسیر آن، پیش آید. در این پایان نامه تمرکز اصلی بر روی قرارداد فروش گاز طبیعی (Gas Sales Agreement) است نه قرارداد انتقال گاز (GTA) یا فروش گاز طبیعی مایع شده (LNG). با این حال اصول حاکم بر قرارداد فروش گاز طبیعی (GSA) بر قرارداد فروش (LNG) نیز حاکم است. به علاوه اینکه، برای توضیح مطلب، در بخش اول، فصلی را به رابطه این سه قرارداد یعنی رابطه و تفاوت قرارداد فروش گاز طبیعی (GSA) با قرارداد فروش گاز طبیعی مایع شده (LNG) و قرارداد انتقال گاز (GTA) خواهیم داشت.

اهداف تحقیق عبارتند از:

- توصیف و شرح ترم های مختلف قرارداد فروش گاز و دست یافتن به یک دانش کافی در خصوص اجزاء این قرارداد؛
- تجزیه و تحلیل شروط خاص به همراه مثال هایی از دعاوی جدید مطرح شده و مدل

- شناسایی عوامل موثر در هنگام مذاکره، انعقاد قرارداد و اجرای آن، مانند نیازهای

اقتصادی و اجرایی هر یک از طرفین، ابهام در شروط قراردادی و تفسیر آنها؛

بحث، بررسی و آنالیز موضوعات بالا سوالاتی را مطرح می سازد که سعی خواهد شد که در خلال

سه بخش از این پایان نامه به آنها پاسخ داده شود.

سوالات و فرضیات این تحقیق از قبیل ذیل می باشد :

- ماهیت حقوقی قرارداد فروش گاز در حقوق ایران و سیستم کامن لا چیست؟

- انواع قرارداد فروش گاز چیست و طرفین قرارداد در چه شرایطی هر یک از این دو را

انتخاب می کنند؟

- ریسک های حقوقی و سیاسی که ممکن است طرفین در سطح داخلی و در سطح بین

المللی با آن ها مواجه شوند، چیست؟

- ریسک های قراردادی که ممکن است طرفین با آن ها مواجه شوند، چیستند و چگونه

طرفین می توانند آن ها را کاهش دهند؟

- و فرضیه اصلی تحقیق عبارتست از اینکه: قرارداد فروش گاز معمولاً قرارداد های طویل

المدت هستند. آیا این امر می تواند در آینده دراز مدت برای طرفین مشکلاتی در تفسیر

قرارداد، قیمت گاز، میزان گاز و غیره ایجاد کند؟ آیا این امر باعث می شود که طرفین

مکانیسم هایی را جهت مذاکره مجدد، اصلاح قیمت، کاهش یا افزایش میزان گاز تعیین

کنند؟

بخش اول این پایان نامه اختصاص دارد به کلیات قرارداد فروش گاز که در فصل اول تعریف این

قرارداد، طرفین آن و ماهیت حقوقی این قرارداد با نیم نگاهی به حقوق ایران مورد بحث و بررسی قرار می

گیرد. در فصل دوم، قوانین و مقررات حاکم بر این قرارداد ها در سطح داخلی و استاندارد های بین المللی

حاکم در سطح بازار جهانی مورد توجه قرار می گیرد. در فصل سوم، رابطه این قرارداد با دیگر قرارداد های رایج در صنعت گاز از جمله قرارداد فروش گاز طبیعی مایع شده (LNG Sales Agreement) و قرارداد انتقال گاز (Gas Transportation Agreement) مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد. فصل چهارم و نهمی از این بخش به انواع قرارداد فروش گاز یعنی قرارداد اختصاص میدان گاز و قرارداد تهیه و تحویل اختصاص دارد.

بخش دوم از این پایان نامه، به شروط اصلی و اختصاصی قرارداد فروش گاز می پردازد. فصل اول به شرط میزان گاز، مقدار روزانه گاز، حداکثر میزان قراردادی و گاز اضافه اختصاص دارد. فصل دوم به شرط زمان ها و دوره های زمانی از جمله دوره اصلی، تاریخ شروع، تاریخ اجرا، شروط متعاقب و تاریخ تاثیر قرارداد، دوره آزمایشی، تاریخ خاتمه و توسعه و غیره می پردازد. فصل سوم از این بخش هم به شرط تحویل، نقطه تحویل، انتقال مالکیت و ریسک اختصاص یافته است. فصل چهارم به بحث و بررسی تعیین میزان گاز و تغییرات آن می پردازد. فصل پنجم به یکی از شروط مهم در قرارداد گاز یعنی قیمت گاز اختصاص یافته است که مکانیسم تعیین قیمت، عوامل تاثیرگذار بر قیمت گاز و فرمول ها و شروط تعدیل کننده در آن مورد بررسی قرار می گیرد. فصل ششم به شرط "دریافت و پرداخت" و شرط "دریافت یا پرداخت" می پردازد. فصل هفتم از این بخش شرط کسری گاز، معیار اعمال این شرط استثنائات حاکم بر آن مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد. در فصل هشتم، شروط تحویل گیری کمتر و بیشتر از میزان تعیینی، و در فصل نهم و نهمی از این بخش شروط make-up gas and carry forward gas مطرح و جوانب آن بررسی می گردد.

در بخش سوم و پایانی، شروط فرعی و کلی از قرارداد فروش گاز در دست بررسی قرار می گیرد. این گونه از شروط ممکن است در قرارداد های این صنعت هم مورد مشاهده و بررسی قرار گرفته باشند اما از آنجا که این هم از اهمیت شایانی برخوردارند و هم بسته به ماهیت این قرارداد تغییراتی در آن ها ممکن

است داده شود، تحلیل حقوقی آن ها در خور توجه است. این شروط عبارتند از صورت حساب ها و پرداخت ها، کیفیت گاز و گاز بدون کیفیت، تهیه تجهیزات، فورس مازور، مسئولیت ها و محدودیت ها، قانون حاکم و حل و فصل اختلافات و داوری هر کدام در فصولی جداگانه مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

بخش اول – کلیات

در این بخش، ابتدائاً به تعریف قرارداد فروش گاز، طرفین آن و ماهیت حقوقی این قرارداد بر اساس شرط اصلی و معمول اینگونه قراردادها یعنی "Take or Pay" می پردازیم. سپس، رژیم حقوقی حاکم بر فروش گاز در سطح داخلی و بین المللی مورد بررسی قرار می گیرد. در فصل سوم نیز رابطه قرارداد فروش گاز با دیگر قراردادهای رایج در این صنعت یعنی قرارداد انتقال گاز (GTA) و قرارداد فروش گاز مایع (LNG Sales) مورد مطالعه قرار می گیرد. فصل چهارم و آخر از این بخش نیز به بررسی انواع قرارداد فروش گاز و خصیصه های هر یک می پردازد.

فصل اول – تعریف قرارداد فروش گاز، ماهیت حقوقی و طرفین

آن

در گفتار اول، تعریف قرارداد فروش گاز مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت. گفتار دوم نیز به تحلیل ماهیت حقوقی این قراردادها در حقوق ایران و انگلیس می پردازیم. گفتار سوم نیز به شناخت طرفین این قرارداد و امکان پشتیبانی مالی اشخاص ثالث تعلق دارد.

گفتار اول – تعریف قرارداد فروش گاز

قرارداد های فروش گاز معمولاً پیچیده و گاه برای انعقاد آن ها سال ها زمان نیاز است. تعریف کلی از این گونه قرارداد ها می تواند این باشد که قرارداد فروش گاز قراردادی است که طی آن مبادله کالایی به نام گاز صورت می گیرد و فروشنده متعهد می شود که گاز را در زمان و مکان معین به خریدار تحویل دهد و

خریدار نیز قبول می کند که در قبال آن مقداری پول بپردازد. بدینوسیله، فروشنده به دنبال مبادله گاز با پول و خریدار هم به دنبال اینست که بر حسب نیاز خود گاز را استفاده کند یا آن را باز فروش کند. بنابراین، قرارداد فروش گاز بر اساس مقتضیات تجاری و اجرایی طرفین قرار گرفته است. با این حال، قرارداد فروش گاز ممکن است بعداً میان طرفین مورد مذاکره مجدد قرار گیرد.^۱

قرارداد فروش گاز اغلب، بر اساس یکی از شروط خود ممکن است با نام "Take or Pay Contract" نیز نامیده شود. در قرارداد فروش نفت، زغال سنگ و بسیاری از سوخت ها، شرط صریحی مبنی بر اینکه "حتی اگر خریدار کالا را دریافت نکرد، نیز باید در قبال آن پرداخت صورت گیرد" وجود ندارد. در نتیجه، اگر خریدار از انجام تعهد خود یعنی دریافت کالا و پرداخت آن سرباز زند، فروشنده مستحق دریافت خسارت می باشد. اما در قرارداد فروش گاز، معمولاً شرطی وجود دارد که از این نتیجه جلوگیری به عمل می آورد و طی آن خریدار، چه گاز را تحویل بگیرد و چه آن را تحویل نگیرد، باید در قبال آن پرداخت صورت بگیرد. این شرط مهم، در بخش بعدی به طور مفصل مورد مطالعه قرار می گیرد.^۲

سوالاتی که مطرح می شود اینست که منشأ این شرط از کجا آمده و چرا این شرط به طور خاص در قراردادهای فروش گاز می آید؟ جواب این سوال در نسخه زبان انگلیسی آمده است.

گفتار دوم – تحلیل ماهیت حقوقی قرارداد فروش گاز "Take or

"Pay Contracts"

در این گفتار، تحلیل حقوقی قرارداد فروش گاز به ویژه با توجه به عنوان "Take or Pay Contract" مورد ملاحظه قرار می گیرد که این تحلیل هم در نظام حقوقی خودمان و هم در نظام حقوقی انگلستان به عنوان نمونه ای کامل از سیستم حقوقی کامن لا مورد بررسی قرار می گیرد.

¹ Roberts Peter, Gas Sale and Gas Transportation Agreement: Principles and Practice, London, Sweet & Maxwell, 2004, p.14

² Unknown, Current natural gas Contract Issues in the United States Take or Pay Disputes, 1978, p.1

بیشتر دادگاه‌ها در سیستم حقوقی کامن‌لا، با مفهوم "Take or Pay Contract" آشنا هستند و آن را در قالب "تعهد جایگزین شده" مورد تجزیه و تحلیل قرار داده‌اند. مطابق این نظر، تعهد خریدار یا از طریق تحویل گرفتن گاز یا اگر گاز را تحویل نگرفت از طریق پرداخت، انجام می‌پذیرد. بنابراین، یک تعهد قطعی جهت گرفتن گاز وجود ندارد.^۱

البته نظرات دیگری هم در این زمینه وجود دارد که الزام آور بودن این قرارداد را بر اساس فقد یکی از شروط اساسی معاملات در این سیستم یعنی "وجود عوض یا (consideration)" زیر سوال برده‌اند. برخی دیگر هم بر این اعتقادند که این شرط را باید یک "جریمه (penalty)" قراردادی بر شمرد. با این حال، آنچه اکثر دادگاه‌ها و دکترین بر آن معتقدند همان نظر اول است.^۲

در سیستم حقوقی ایران، اصول و قواعد بیع در مواد ۳۳۸ تا ۳۹۵ قانون مدنی می‌تواند حاکم باشد. بر اساس ماده ۳۳۸ همان قانون "بیع عبارتست از تملیک عین به عوض معلوم". به علاوه بر اساس ماده ۳۴۲ "مقدار و جنس و وصف مبیع باید معلوم باشد و...". در خصوص قرارداد فروش گاز نیز همین قواعد قابل اعمال است. یعنی برای مثال ممکن است قرارداد فروش گازی منعقد شود به مدت ۲۰ سال که میزان تحویل گاز در هر روز ۴۰۰ میلیون فوت مکعب استاندارد باشد به قیمت ۳۰۰ دلار برای هر هزار فوت مکعب استاندارد، که از حاصلضرب آن در تعداد روزها و مقدار آن، میزان کل قراردادی در خصوص مقدار (حجم) و قیمت به دست می‌آید.

با این حال، همانطور که در بخش بعدی مورد بحث واقع می‌شود، میزان و قیمت قراردادی ممکن است دستخوش تغییر گردد. به طور مختصر آنکه، مقدار گازی که در روز تحویل داده می‌شود مطابق یکی از شروط قرارداد معمولاً توسط خریدار تعیین می‌شود و این تعیین باز هم قابل تغییر است. با توجه به اینکه

¹ Griffin, Paul, Take or Pay Contracts in the Liberalized Gas and Electricity Markets, Presented to Indonesian Oil and Gas Lawyers Group in Jakarta on 21st March 1997, p.3

² Id.